

Karol Wojtyła

ŽENIDBA I LJUBAV*

Svjesno i promišljeno darivanje

Enciklika »*Humanae vitae*« u bliskom je odnosu s konstitucijom »*Gaudium et spes*«. Ona je dokument od posebne važnosti za crkveno učiteljstvo, i to sa stajališta bračne ljubavi. Ljubav, po svom bitnom obilježju, na koju se poziva enciklika »*Humanae vitae*« osnovno je dobro braka za čovjeka kao pojedinca, a ujedno i cijeloga ljudskog roda. Baš nam je takvu ljubav objavio Isus Krist. Za »odgovornu ljubav« u braku prikladni su samo oni bračni parovi koji prihvaćaju međusobnu odgovornost kao dar takve ljubavi. Ljubav je prije svega dar i baš zbog toga on čini njezin bitni sadržaj. Pa čak i onda ako se većina složi u tome da takva ljubav potječe iz svijeta i da se rađa u ljudskoj duši i tijelu već samim rađanjem kao plod senzibilne emotivnosti i kao seksualno ukorijenjene privlačnosti u sklopu ljudskog organizma. Ipak, i unatoč svemu tome ona je — *dar*.

Odgovornost za taj dar ljubavi očituje se iz ustaljene savjesti sklone da se dariva i da u jasno određenim okolnostima prihvati dužnosti što ih taj dar zahtijeva. Odgovornost za tu ljubav nipošto nije apstrakcija budući da je ona u uskoj vezi sa skupom utvrđenih vrednota koje se baš po njoj mogu ostvariti u svojoj punini.

Poštivanje ljuske osobe od prvotne je važnosti i prema njoj treba usmjeriti ostale vrednote. Upravo na poštivanju ljudske osobe počiva

* Kardinal Wojtyła, danas papa Ivan Pavao II., sudjelovao je od 21. do 25. lipnja 1978. god. na kongresu »Plodna i odgovorna ljubav«. Kongres je organizirala Međunarodna središnjica »Proučavanja o obitelji«, a u nakladničkoj kući »Kršćanska obitelj«. Prilikom otvaranja Kongresa on je održao govor, a mi ovdje donosimo središnji i završni dio toga govora.

U prvom dijelu toga govora Kardinal ispituje odnose između enciklike »*Humanae vitae*« Pavla VI. (Kongres je tom prilikom proslavio desetogodišnjicu enciklike) i Konstitucije Druge vat. sabora »*Gaudium et spes*«.

osnovna odgovornost. Koncilski tekstovi, kao i oni nakon Koncila, na razne načine potvrđuju da je, općenito po ljubavi, a posebice u bračnoj ljubavi, riječ o daru jedne osobe drugoj, daru koji obuhvaća cijeloga čovjeka, duh i tijelo.

Takvo darivanje nameće obvezu da i buduća osoba bude začeta kao zasebna vrednota. Ovako shvaćena i prihvaćena odgovornost oblikuje bitnu strukturu ženidbe, naravni, duhovni i moralni savez. Odgovornost time obuhvaća i prožima sve ono što čini psihološko bogatstvo ženidbenog saveza i što proizlazi iz muškosti i ženskosti kao psihološka osobitost osoba ujedinenih u braku.

Odgovorno očinstvo

Nama se čini da »Odgovorno očinstvo« o kojem nam Pavao VI. tako jasno i vješto govori u enciklici »*Humanae vitae*« nije moguće ispravno shvatiti osim *ako se ne prihvati da se ta odgovornost najispravnije postiže baš po bračnoj ljubavi.* Načelo odgovornog očinstva isto je kao i odvojena etička norma, jer uživa teoretsku ispravnost i kadra je podržavati samopouzdanje. Međutim i za etičku normu potrebna je životvorna snaga, jer načelo treba ostvariti u konkretnom ljudskom životu, a to uključuje i ljubav, to jest odgovornu i proživljenu ljubav kakvu želimo ukratko izložiti.

Baš poradi ovoga razloga autor enciklike »*Humanae vitae*« do u najsitnije detalje temelji svoje izlaganje na odgovornom očinstvu, na teološkom obilježju ljubavi i na preduvjetu općenitog pogleda na čovjeka koji baš u ljubavi i posredovanjem ljubavi postiže puninu zakonitosti. Ako u međusobnom odnosu muža i žene ljubav očituje ovakvu odgovornost i to pojedinačno jedne osobe drugoj, tada će se na osnovi takve odgovornosti pojaviti i razviti ono što proizlazi iz same naravi stvari — očinstvo u svome odgovornom obliku.

Očinstvu po naravi pripada takva ljubav koju smo nazvali bračnom ljubavlju. Ona u braku tvori bitnu crtu, učvršćuje ju u djelokrug namjera i napokon joj utiskuje biljeg osnovnog izvršenja. *Bračna se ljubav ostvaruje samo preko očinstva.* Odgovornost za takvu ljubav, može se slobodno reći, istodobno je odgovornost i za očinstvo. Očinstvo je uistinu dar prilagođen bračnom paru: mužu i ženi zajedno, uz stavljanje perspektive ljubavi u opseg međusobnog darivanja kroz cijeli život u zajedničkom radu.

Međutim, ako je očinstvo dar, ono također obvezuje i na dužnost. Bračni su se parovi podjednako obvezali da ga prihvate. Radi se o daru s pomoću kojega su oba bračna druga ujedinenjena u potpunoj uzajamnosti: žena s mužem i muž sa ženom.

Dakle, slijedeći istu logiku, ona je u isto vrijeme logika ljudske savjesti, a i kršćanske vjere. Sada ćemo promotriti odgovornost očinstva kao jedan od bitnih dijelova ili radije kao sastavni dio odgovornosti za ljubav i s obzirom na smisao, a i s gledišta na brak.

Budući da smo počeli s pojmom odgovornosti za očinstvo i to po specifičnom obliku koji izražava bračnu ljubav, time smo se dotakli kon-

kretnog problema koji se zove *odgovorno očinstvo*. Teorijski rečeno, a dosljedno s obzirom na znanost i naučavanje, i za praktični je život *nužno očuvati povezanost gledišta prema tom problemu*. Samo se tako problem može pravo shvatiti, postaviti i ispravno riješiti.

Radi se o osmišljenom pogledu, a istodobno i o osmišljenom planu: odgovorno očinstvo proizlazi iz ugovorene i proživljene bračne ljubavi i to na odgovorni način prema punini njezine nutarnje istine. Zbog toga *tako prihvaćeno i proživljeno odgovorno očinstvo dopušta supružnicima da prihvate jedan od ispravnih načina* u namjerama ili zajedničkim odlukama i procjeni, te u konkretnom praktičnom slučaju. Ako pak supružnici žele nešto ispraviti glede metode zvane »regulacija poroda«, oni se ni u tom slučaju neće udaljiti od svega onoga što upozorava na izvornu veličinu odgovornosti ljubavi budući da je ona bitna vrednota osobe, kao ni od dostojanstva očinstva budući da je s njom u najužoj vezi. Pa izrazimo se konkretno: oni nikada neće biti na gledištu protuzaćeca, jer se to bitno protivi i ljubavi i očinstvu. Takvo je glavno gledište, a time i obveze na koje Crkva podsjeća vjernike u enciklici »*Humanae vitae*«. U pastoralnoj konstituciji »*Gaudium et spes*« s obzirom na ta nailazimo i na slijedeći odlomak:

»U krajnjoj liniji taj sud moraju donijeti sami bračni parovi pred Bogom. No kršćanski supruzi neka budu svjesni da u načinu svoga postupanja ne mogu raditi samovoljno, nego su uvijek obvezni slijediti svoju savjest koja treba da bude usklađena s Božjim zakonom; neka rado slušaju crkveno učiteljstvo koje taj božanski zakon pravovaljano tumači u svjetlu Evandjelja...« (br. 50, 2).

Ispravna savjest

Suvremeni nauk Crkve o odgovornom očinstvu — mi smo već to rekli — oslanja se na božanski zakon, na izvorni smisao bračne ljubavi, te na cjeloviti pogled o čovjeku. Uzevši u obzir sve to, Crkva se želi dotaći savjesti kao središnje jezgre čovjekove jer se prema njoj u konačnoj analizi sve usmjeruje, iz nje izviru sudovi za izvršenje čina i u neku ruku odgoj promišljene savjesti i slobodni čini.

Ljudska savjest polazno je žarište problema o kojemu raspravljamo. Jasno je da se baš ovdje očituje uloga savjesti u svojoj pravoj ulozi, kao i na ostalim područjima ljudskoga morala. Upravo savjest na najispravniji način određuje vrijednost ljudskih čina. Međutim, treba istaknuti da se *na području odgovornog očinstva savjest očituje kao središnje čovjekovo polazište i to na poseban način*. Na tom području mi smo suočeni s jednom vrednotom djelovanja i međusobne suradnje, gdje su muž i žena potpuno sami, prepušteni jedno drugome, onakvi kakvi su u stvarnosti, i to ne samo po svojoj muževnosti i ženosti, nego i po nutarnjim iskustvima u odnosu jedan prema drugome. To iskustvo samo po sebi ima intimni karakter te ostaje nepoznato prosuđivanju drugih.

U takvoj situaciji izgleda da njihova savjest igra posebno odlučujuću ulogu. Riječ je o *ispravnoj i zreloj savjesti*, istodobno humanoj i

kršćanskoj, koja će im »hic et nunc« pokazati ispravnost u odgovornosti. »U takvoj prosudbi sud moraju donijeti sami bračni parovi pred Bogom« (GS br. 50). Odgovornost za očinstvo i ljubav svodi se uglavnom na mnogobrojna prosuđivanja savjesti muža i žene. Tim odlukama iskazuju se, ispravno ili neispravno, višestepene vrednote i višestepene dužnosti. Svaka od tih vrednota i dužnosti supružnike u svom djelokrugu obuhvaća, iskazuje, ostvaruje, odobrava, utvrđuje ili slabi, produbljuje ili poništava. Zbog toga sve što je obuhvaćeno konstitucijom »Gaudium et spes«, enciklikom »Humanae vitae« i ostalim dokumentima (pastoralnim pismima, knjigama, brošurama, tečajevima i konferencijama) Crkvi je predano da se time služi u *odgoju zaručnika za ispravnu i promišljenu savjest*.

Značenje problema očinstva — točnije odgovornog očinstva — u prvom je redu etičke naravi. Po svom žarištu tiče se čovjekove savjesti. Prema tome, tiče se same čovjekove nutrine, ozbiljnosti, njegove savjesti, jer je ona za čovjeka bitno sastavni dio. Zbog toga nam valja poduzeti potrebne napore da bi taj duboko etički smisao, koji je već od svoga začetka očinski, ostao neizmijenjen.

Uostalom, da odgovornom očinstvu pripada moralno obilježje, ne samo što ga slijedi Drugi vat. sabor i cijela kršćanska tradicija u naučavanju vjere i kršćanskom moralu, nego mu i *Pavao VI. pridaje bitno moralno značenje*. Na osnovi toga time je jasno postavljena razlika između oblika zvanog »regulacija pri porodu«, koji Crkva može prihvatiti kao prikladan božanskom zakonu, i onoga koji se općenito naziva »protuzaćećem«, a Pavao VI. nazvao ga je u enciklici »umjetnim prilagođavanjem porođaju«.

»Zapravo«, čitamo u enciklici 'Humanae vitae', »između tih dvaju slučajeva postoji bitna razlika. Dok se prvim slučajem spružnici mogu koristiti da se red rađanja odvija po svojim naravnim tokovima, za drugi slučaj to ne možemo reći. Ako se ne može osporavati da u oba slučaja bračni parovi s uzajamnim pristankom iz prihvatljivih razloga hoće izbjeći rađanje djece težeći za sigurnošću da do toga neće doći, tako valja priznati da se oni samo u prvom slučaju pravo odriču korišćenja braka u plodnim razdobljima ako iz opravdanih razloga daljnje rađanje djece nije potrebno, dok se opet njime koriste u neplodnim razdobljima radi iskazivanja uzajamne vjernosti. Takvim postupkom oni daju dokaz uistinu i u svemu ispravne ljubavi« (br. 16).

Autor enciklike »Humanae vitae« svjestan je psiholoških teškoća, a također i onih intelektualnih s kojima se mogu sresti gledišta Crkve. I prema tome, oni koji su tim teškoćama opterećeni moraju imati vrlo *jasne poglede* ne samo na to da izvrše odluke, nego i na uzroke na kojima se temelje teškoće. Prije svega oni moraju raditi tako da moral rada ne pretrpi toliku izmjenju da bude nasuprot izvedbi rada, tj. da principi budu nasuprot izvedbi rada, tj. da principi budu nasuprot načelima rada. »Humanae vitae« nalazi se baš ovdje. Suvremenim načinom mišljenja vlada »duh tehnike«, koji osobito želi uzimati u obzir izmjene u načinu izvedbe pri radu, služiti se smicalicama, čak i tamo gdje se muž i žena *moraju postaviti licem u lice jedno prema drugome i to u duhu potpune istine svoga međusobnog darivanja i pri tome*

slijediti glas ispravne i zrele savjesti. Crkva želi za njih očuvati bitni smisao ljubavi i puninu dostojanstva u međusobnim odnosima, što je u potpunom skladu s čovjekovim dostojanstvom. Tomu kao osnovni razlog služi suzdržljivost, posebice ona periodična, jer ona čini nužni uvjet za odgovorno očinstvo, a time i za samu bračnu ljubav.

U jezgri te ljubavi, čiji je nezamjenjivi učitelj sam Krist, očituje se potreba kod vjernika da znaju postaviti i preuzeti ispravne obveze bez kojih se ne može ostvariti prava ljubav. Zaokupljen brigom oko izvornog profila humane ljubavi, nadahnut potrebama koje vuku porijeklo iz tradicije katoličkog naučavanja, Pavao VI. to je jasno izložio u enciklici »*Humanae vitae*«.

Zajednička briga

Razlog zbog kojega smo se ovdje okupili sam po sebi nas zabrinjava i traži maksimum napora i udjela svakoga od nas. Brak i obitelj oduvijek su se smatrali osnovom svih problema o čovjeku i društvu. Premda je po sebi privatni čin, tj. tiče se pojedinog bračnog para ili najmanje zajednice koju stvaraju supružnici i njihova djeca, sudbina naroda i kontinenata, te čovječanstva i Crkve ovisi o braku i obitelji. Bez sumnje, među nama ima i takvih koje vrlo zanima problem regulacije poroda i to radi demografskog prirasta u njihovim zemljama. Ali također ima ih i takvih koji su ozbiljno zabrinuti baš zbog protivnog fenomena koji se pojavljuje u njihovim sredinama: uznemirujući demografski pad sa svim posljedicama. Smatram da će se svi složiti u činjenici da su sve ove velike političke i ekonomske izmjene oduvijek imale svoje stvarno porijeklo, svoje polazište i završetak baš u svakom braku i obitelji. Ako Drugi vat. sabor ističe potrebu promicanja dostojanstva ženidbe, on time jasno pokazuje na način i usmjerenje nužnih rješenja. Prije svega način i usmjerenje ne smiju biti »kvantitativni«, nego moraju biti »kvalitativni«, budući da upozoravaju na uzrok koji ima duboke posljedice na smisao čovjekova života, te se odnosi na čovjekovo dostojanstvo i njime velikim dijelom odlučuje.

Sve nas to zanima i treba da bude *predmet od prvorazredne brige, dapače zajednička briga svakoga.* Ta nas je zajednička briga okupila ovdje. Neka Duh Sveti, Duh Isusa Krista, a po zagovoru Njegove Majke i Majke svakoga čovjeka prati ove naše rasprave. Neka joj omili ovaj naš kongres, kongres ljudi dobre volje, naš »kršćanski osjećaj«, ova »ispravna savjest«, a također i ova »mudrost i iskustvo«, o čemu govori koncilski tekst. Ti darovi Duha i u isto vrijeme sposobnosti duha, volje i srca nužno su nam potrebni u radu kako bismo velikim naporom mogli unaprijediti dostojanstvo braka i obitelji.

Preveo Toma Bukvić